

BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH ŠTÚDIÍ

**Rozvojová pomoc a Slovensko
BAKALÁRSKA PRÁCA**

Bratislava 7.5.2010

Roman Nečesaný

BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH ŠTÚDIÍ

**Rozvojová pomoc a Slovensko
BAKALÁRSKA PRÁCA**

Študijný program: Liberálne štúdiá
Študijný odbor : 3. 1. 6 Politológia
Vedúci bakalárskej práce: titul, meno a priezvisko
Stupeň kvalifikácie: bakalár (v skratke „Bc.“)
Dátum odovzdania práce: 7.5.2010
Dátum obhajoby: 15. 6. 2010

Bratislava,7.5. 2010

Roman Nečasý

Rozvojová pomoc a Slovesnko

Roman Nečesaný

Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií

Vedúci bakalárskej práce: Mag, phil Mag.iur.Dr Simon Gruber

Rozsah práce: 30 strán (7463 slov)

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

Čestne prehlasujem, že práca je originálna, napísal som ju tvorivou činnosťou a myšlienky autorov boli dôrazne odcitované.

Podpis :

POĎAKOVANIE

Chcem sa poďakovať svojmu školiteľovi Simonovi Gruberovi za jeho čas a postrehy, bez ktorých by táto práca nemohla nabrat' výslednú podobu.

ABSTRAKT

Rozvojová pomoc predstavuje mladý koncept v medzinárodných vzťahoch. Jej používanie v dvadsiatom storočí, ale aj dnes naráža na mnohé prekážky. Teórie medzinárodných vzťahov ponúkajú na rozvojovú pomoc rôzne pohľady. Konštruktivizmus sa môže zdať východiskom pre efektívnejšie používanie takejto pomoci. Jeho kritika bude znamenať obhajobu „záujmu“ prítomného v iných teóriách medzinárodných vzťahov. Slovenská rozvojová pomoc funguje na medzinárodnej scéne len niekoľko rokov. Výber Srbska ako jednej zo strategických krajín jej poskytovania naráža na prekážky.

PREDSLOV

V súčasnom čoraz viac globalizujúcom sa svete jednoducho všetko mení oveľa rýchlejšie. S tým súvisí aj problém migrácie a poskytovania rozvojovej pomoci, ktorá má môže mať na takýto trend vplyv. Slovensko je síce malou krajinou, ale jej príspevok do medzinárodného úsilia v boji proti chudobe nemusí byť zanedbateľný. Otáznou však ostáva stratégia poskytovania rozvojovej pomoci, a to nielen pre slovenskú agendu.

OBSAH

Čestné prehlásenie	iv
PodĎakovanie	v
ABSTRAKT	vi
PREDSLOV	vii
Úvod.....	9
1. DEFINOVANIE ROZVOJOVEJ POMOCI	11
História rozvojovej pomoci.....	12
Prvé začiatky.....	13
Studená vojna.....	13
Francúzsko, Japonsko	15
Súčasnosť a Čína.....	16
2. REALIZMUS, LIBERALIZMUS A KONŠTRUKTIVIZMUS V MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH	19
Kritika konštruktivizmu, ako východiska pre boj proti chudobe.....	21
3. SLOVENSKÁ ROZVOJOVÁ POMOC.....	25
Afganistan.....	27
Srbsko	29
Keňa	33
Záver	35
Referencie	38

ROZVOJOVÁ POMOC, AKO NÁSTROJ BOJA PROTI CELOSVETOVEJ CHUDOBĚ A SLOVENSKO

ÚVOD

Rozvojová pomoc je nepochybne súčasťou zahraničnej politiky krajiny. Nejedná sa o pomoc tým najchudobnejším krajinám, ale krajinám, ktoré zapadajú do sféry vplyvu jednotlivkej zahraničnej politiky určitej krajiny. Asi takto by znelo realistické vysvetlenie stratégie rozvojovej pomoci. Konštruktivisti by za súčasnou rozvojovou pomocou videli úspešné zavádzanie určitých sociálnych noriem do medzinárodných vzťahov (Copeland,2007). Boj proti chudobe, hladu, či klimatickým zmenám sú výsledkom spoločného postupu väčšiny štátov. V medzinárodných vzťahoch sú zavádzané sociálne normy, ktoré nasleduje väčšina sveta. Liberalizmus v medzinárodných vzťahoch by definoval rozvojovú pomoc ako výsledok skutočnosti, že čoraz viac ekonomických a bezpečnostných otázok si vyžaduje medzinárodnú spoluprácu.(Dahl,2008) Ktorým z týchto modelov sa riadi súčasná rozvojová pomoc? Slovensko patrí už niekoľko rokov ku krajinám, ktoré poskytujú financie na rozvojovú pomoc. Okrem filozofie rozvojovej pomoci, bude časť tejto práce zameraná aj na slovenský „príspevok“ do celosvetového úsilia na boj proti chudobe na medzinárodnej scéne.

Plány medzinárodných inštitúcií na potlačanie chudoby a rozvoja ekonomicky najzaostalejších krajín, sú totiž vskutku ambiciózne. Miliardy dolárov a eur putujú na rozvojovú a humanitárnu pomoc. K nim sa pridala agenda rozvinutých štátov bojovať proti klimatickým zmenám a tým pádom ďalšia forma pomoci menej rozvinutým krajinám. Možno z takéhoto stavu priamo vyvodit', že donorské krajiny považujú za svoju morálnu povinnosť pomáhať menej rozvinutým krajinám? Prispievať na rozvoj infraštruktúry v Afganistane ešte nemusí znamenať, že agendou ekonomicky vyspelých krajín je podpora rozvojových projektov vo všetkých menej rozvinutých častiach sveta. Rozvojová pomoc teda nie je vedená krajinami kvôli dodržovaniu

akýchsi morálnych noriem, či bojom za svet bez chudoby. Práve súčasná doba však z boja proti chudobe môže urobiť skutočný záujem zahraničnej politiky tých ekonomicky najvyspelejších štátov. A tým pádom aj pre Slovensko. V tejto práci budem prezentovať prípady, kedy je rozvojová pomoc v danom regióne podmienená geopolitickými záujmami darcovskej krajiny. Dokáže však konštruktivizmus a s ním spojené zavádzanie noriem v medzinárodných vzťahoch adekvátne vysvetliť súčasnú rozvojovú pomoc ?

1. DEFINOVANIE ROZVOJOVEJ POMOCI

Mojim cieľom v tejto práci je priniesť kritický pohľad na rozvojovú pomoc a jej vplyv na podporu tých najmenej ekonomicky rozvinutých krajín. Mám na mysli najchudobnejšie krajiny. Rozvojovú pomoc svojou krátkou históriou, a súčasnosťou nemožeme pokladať za ucelený nástroj na boj proti chudobe. Krajiny tak nazývajú aj iné aktivity na medzinárodnom poli, ako pomoc humanitárnu, či ekonomickú. (Lancaster, 2007). Ak má byť jeden z hlavných cieľov rozvojovej pomoci boj s celosvetovou chudobou, potom by jej využitie malo byť primárne orientované na tie najchudobnejšie krajiny. Takýto princíp však nie je dodržiavaný. V rozvojovej pomoci sú zakomponované aj iné prvky, ktoré ovplyvňujú jej poskytovanie a sťažujú jej poukazovanie na tie najchudobnejšie krajiny. Takýto príklad predstavuje napríklad história francúzskej, či japonskej rozvojovej pomoci, ktorú budem v ďalšej časti tejto práce popisovať. Definovať rozvojovú pomoc je pre rôzne typy jej stratégií a používaní teda obtiažne.

Carol Lancaster pod zahraničnou pomocou rozumie „dobrovoľný presun verejných zdrojov vlády inej vláde, mimovládny organizáciám alebo organizáciám medzinárodným...“ (Lancaster, 2007, str. 9). Pod názvom zahraničná pomoc však zahŕňa aj humanitárnu pomoc, či komerčné aktivity. Argumentuje, že rozvojovou pomocou sú častokrát nazývané aj iné druhy pomoci, ako napríklad humanitárna. Lancasterovej argument poukazuje na problém s jednoznačným zadefinovaním rozvojovej pomoci.

Lancaster opisuje užšiu definíciu rozvojovej pomoci ... „ktorá zapríčiňuje ekonomický a sociálny vzostup v chudobných krajinách a je sprevádzaná ekonomickým rastom a eventuálnou redukciou chudoby“ (Lancaster, 2007, str. 10). Táto definícia je postačujúca na popísanie rozvojovej pomoci, ako nástroja na boj proti chudobe. Jedným z hlavných cieľov rozvojovej pomoci je ekonomický rozvoj, podpora občianskej spoločnosti a fungujúcej vlády. Nejasné definovanie rozvojovej pomoci má však za následok, že pomoc medzinárodného spoločenstva sa môže sústrediť z ekonomického hľadiska na oveľa väčšie množstvo krajín, ako iba na tie

najchudobnejšie. Takýto príklad bude demonštrovať aj časť slovenskej rozvojovej pomoci.

Sachs uvádza, že „pravidelné poskytovanie pomoci za obdobie niekoľkých rokov, pokiaľ je správne investovaná, môže viesť k stálemu rastu produkcie“ (Sachs, 2008, str. 228) Takýto postup podľa Sachsa dokáže zaviesť dlhodobý udržateľný rast. Rozvojová pomoc teda vyžaduje dlhodobé projekty a ich financovanie. Jednorazové odpustenie dlhu chudobnej krajine môže byť z medzinárodného hľadiska pokladané za formu rozvojovej pomoci. Keby som mal však poukázovať na Sachsovu tézu, potom by samotné odpustenie dlhu krajine nebolo postačujúce a muselo by byť sprevádzané aj inými formami ekonomickej pomoci. Podľa Sachsa jedine veľké investície do miestnej infraštruktúry, či farmárstva, dokážu zvýšiť produktivitu, zvýšiť príjem obyvateľstva a tým pádom aj zapríčiniť dlhodobý ekonomický rast (Sachs, 2008, str. 229).

Miléniové ciele predstavujú vskutku ambiciózny plán, navrhnutý Organizáciou spojených národov, na potlačanie chudoby. Jednotlivé štáty sa podľa tohto dokumentu zaväzujú do roku 2015 odovzdávať určité percento HDP zo svojho rozpočtu na rozvojové projekty. Cieľom je podľa Organizácie spojených národov zníženie chudoby, detskej úmrtnosti, či boj proti epidémiám. V mojej práci sa budem primárne zameriavať na kapitolu boja proti svetovej chudobe.

„Taký je sľub, ktorý dalo 189 hláv štátov svojim občanom pred desiatimi rokmi. Odvtedy bol zaznamenaný progres v boji proti extrémnej chudobe. Ten ale nebol dostatočný. V dnešnej dobe aj naďalej pod vplyvom chudoby zomiera 50 000 ľudí za deň“ (End of poverty 2015, ..., n.d.).

História rozvojovej pomoci

Rozvojová pomoc je mladým konceptom.. Predstavuje nový prvok v medzinárodných vzťahoch. História nám dáva mnoho príkladov, kedy jeden štát investuje svoje prostriedky do ekonomického rozvoja inej krajiny. Problémom pre nazvanie takejto ekonomickej pomoci rozvojovou je však skutočnosť, že krajina

v ktorej sa takto investovalo bola podmanenou, či vazalskou. Investície európskych mocností do svojich kolónií v 19. storočí nemôžeme nazývať formou rozvojovej pomoci. Zmenilo však niečo behom 20. storočia motiváciu krajín prispievať na rozvojové projekty chudobným krajinám? Príklady z histórie a súčasnosti dokazujú, že najväčší donori si vybrané krajiny nevyberajú náhodne a už vôbec sa nesnažia bojovať proti chudobe vo všetkých málo rozvinutých častiach sveta. Zahraničná pomoc patrí k inováciám, ktoré moderná doba preniesla do vykonávania zahraničnej politiky, podľa Hansa Morgenthaua, jedného z otcov vzťahov medzi štátmi“ (Lancaster, 2007, str.1).

Prvé začiatky

Rozvojovou pomocou možno nazvať historické udalosti, ktoré predbiehali jej vzniku. Forma pomoci ako napríklad opisuje Lancaster, sa v danej dobe ešte nemohla nazývať rozvojovou, vtedy totiž ešte takáto agenda štátov neexistovala.

Carol Lancaster opisuje vo svojej knihe „Zahraničná pomoc- diplomacia, rozvoj, domáca politika,, pomoc Spojených štátov krajinám Latinskej Ameriky. V roku 1942 vytvorila americká vláda prvé dve agentúry, ktoré mali na starosti poskytovanie malej technickej pomoci Latinskej Amerike. Bol to podľa Lancasterovej prvý prípad, kedy sa americká administratíva rozhodla v rámci zahraničnej pomoci prispievať z verejných zdrojov.

Motiváciou takýchto zmien nebola nová vízia ohľadne úlohy poskytovania verejných zdrojov k následnému rozvoju v chudobných krajinách, ale skôr zlom v latinsko americkom vývoze do Európy, ktorý bol výsledkom zvyšujúceho napätia v regióne a záujmu nacistického Nemecka vytvoriť užšie väzby s tamojšími vládami“ (Lancaster,2007, str.27). Takúto formu pomoci ešte Lancaster neopisuje ako rozvojovú pomoc. Tento príklad však bude porovnávaný s rozvojovou pomocou niektorých krajín počas dvadsiateho storočia.

Studená vojna

Studená vojna je okrem iného spájaná aj so vznikom konceptu rozvojovej pomoci. Pozornosť dvoch globálnych mocností sa začala sústrediť na krajiny „tretieho sveta“

teda chudobné krajiny, v ktorých si Spojené štáty a Sovietsky zväz snažili získať svoj vplyv. „Three-quarters of Soviet aid went to communist developing countries, including North Vietnam, North Korea, Cuba and Mongolia to stabilize and subsidize their economies.“ „Tri štvrtiny sovietskej pomoci smerovalo do rozvíjajúcich sa komunistických krajín, ako Severného Vietnamu, Severnej Kórey, Kuby a Mongolska, aby stabilizovali a podporovali ich ekonomiky“ (Lancaster, 2007, str.32).

Takáto stratégia by mohla byť nazývaná rozvojovou pomocou. Krajina predsa investuje svoje prostriedky do ekonomického rozvoja inej krajiny. Napriek tomu však takáto stratégia vylučuje poskytovanie rozvojovej pomoci ako nástroja boja proti chudobe vo svete. Týka sa totiž iba krajín istého politického bloku. Pre sovietsku diplomáciu bolo nemysliteľné, aby pomýšľala nad realizáciou rozvojových projektov v chudobných krajinách, ktoré boli pod americkým vplyvom. Preto nemohla studená vojna nikdy priniesť výhru nad chudobou vo svete. Predstavme si situáciu, že jedna, či druhá administratíva budú úspešné formou rozvojových projektov v boji proti chudobe v štátoch svojich sfér vplyvu. Takýto postup by sme však nikdy nemohli nazvať snahou o boj proti chudobe. Stále by sme nevedeli vysvetliť, prečo by napríklad Sovietsky zväz mal poskytnúť nejakú rozvojovú pomoc chudobnej krajine pod americkým vplyvom a naopak.

Známym príkladom vylučujúcim koncept rozvojovej pomoci, ako nástroja boja proti svetovej chudobe počas studenej vojny je príklad Somálska a Etiópie. Sovietska pomoc smerovala do Somálska a pomoc Spojených štátov do druhej mnou spomenutej krajiny. „...zatiaľ čo revolúcia v Etiópií mala za následok požadovanie sovietskej pomoci, Spojené štáty začali pre zmenu podporovať Somálsko“ (Goldstein, 2005, str. 41).

Studená vojna vytvorila medzinárodné štruktúry, ktorých agendou je boj proti chudobe a ekonomická podpora menej rozvinutých krajín. Takéto formy rozvojovej pomoci umožnili v určitých krajinách určitým skupinám obyvateľstva pozdvihnúť svoje životné podmienky. Dve veľmoci vyberali však príjemcov tejto pomoci na základe svojej zahraničnopolitickej orientácie. Nie na základe stupňa ekonomického

vývoja. Studená vojna vytvorila nástroje na boj s chudobou. Jej cieľom však nebolo jej potretie ako celosvetového problému.

Francúzsko, Japonsko

Francúzska zahraničná pomoc, ktorej časťou je aj pomoc rozvojová, predstavuje užitočný príklad. Jej cieľom bolo pôsobenie Francúzska na krajiny jej „koloniálnej éry“, teda krajiny severozápadnej Afriky. Pre francúzsku administratívu netvorila agenda rozvojovej pomoci jeden ucelený koncept. Kompetenciu na poskytovanie zahraničnej pomoci malo hneď niekoľko ministerstiev a inštitúcií. Väčšina takejto pomoci smerovala do krajín, ktoré boli francúzskymi kolóniami.

Lancaster pozitívne opisuje zmenu v myslení francúzskej diplomacie zapríčinenú jej neúspechom. Nastupuje podľa nej nová generácia nezaťažená „koloniálnou minulosťou“, väčšia transparentnosť pri prijímaní rozhodnutí, či premena štruktúr zaoberajúcich sa rozvojovou politikou (Lancaster,2007, str.169).

„Ak takéto dôležité trendy budú pokračovať, a získajú na vplyve, mohli by vytvoriť podmienky na skutočné zmeny stratégie a dokonca aj organizácie francúzskej pomoci a eventuálne viesť ku koncu post-koloniálnej agendy a jej posadnutosti uplatňovať svoj vplyv, ktorý je charakteristický pre francúzsku pomoc počas druhej polovice dvadsiateho storočia.“ (Lancaster,2007,str.170)

Aj v dnešnej dobe je však agenda francúzskej rozvojovej pomoci rozdelená do mnohých sekcií. Jednou z nich je aj kultúrna sekcia.(Directorate general for global affairs, developement andd partnership,...n.d.). Je teda otázne, či sa francúzska diplomacia dokáže zbaviť „koloniálnych návykov“ a začne rozdeľovať rozvojovú pomoc všetkým africkým krajinám, nielen tým zapadajúcim do historického, či kultúrneho vplyvu Francúzska. Pri veľkom množstve rôznych inštitúcií zaoberajúcich sa rozvojovou agendou je však efektívnosť rozvojovej pomoci otázna. „Napríklad v Salvádore je zodpovedných za poskytovanie americkej rozvojovej pomoci 11 rôznych štátnych agentúr, každá s rôznou agendou a niekedy s odporujúcimi sa cieľmi“ (Offenheiser, 2010). Naviac Lancaster popisuje budúci možný vývoj a nie už dosiahnutý stav.

Japonsko je ďalším príkladom používania rozvojovej pomoci, ako nástroja zahraničnej politiky. Rovnako, ako v prípade Francúzska, aj Japonsko sledovalo za zahraničnou pomocou svoje vlastné ekonomické a politické záujmy. Pomoc bola považovaná za užitočný nástroj k zabezpečeniu prístupu k tak potrebným surovinám...“ (Lancaster, 2007, str.116).

Súčasnosť a Čína

Rozvojová pomoc častokrát pomáha maskovať zahranično-politické ciele krajín, ktoré takúto pomoc poskytujú. Medzi príkladmi zo 70. rokov 20. storočia a dnešnými formami rozvojovej pomoci nemôžeme nájsť veľké rozdiely. Donorské krajiny mohli zmeniť filozofiu poskytovania zahraničnej pomoci. Rovnako tak sa mohli pokúsiť o reštrukturalizáciu inštitúcií, ktoré majú rozvojovú pomoc nejakou formou poskytovať. Primárnym cieľom pri poskytovaní rozvojovej pomoci bolo a je však stále geopolitický, či ekonomický záujem darcovskej krajiny. Príklad americkej ekonomickej pomoci Latinskej Amerike, či japonských projektov rozvojovej pomoci krajinám Ázie sú užitočnými príkladmi, ktoré podporujú takéto tvrdenie. Súčasnosť bude podporovať čínska „expanzia“ na africké trhy.

Čína je pre popretie koncepcie rozvojovej pomoci, ako nástroja boja proti chudobe, naprosto kľúčovým príkladom. Jej pomoc a poskytovanie lacných úverov v Afrike má za posledné roky zásadný vplyv na obchod medzi Áziou a Afrikou. Je aj dôkazom toho, že rozvojová politika štátov Európskej únie naráža na neúspech. Čína takúto pomoc nenazýva rozvojovou, je pre ňu ekonomickou spoluprácou. Predstavuje však konkurenciu pre agendu rozvojovej pomoci európskych krajín a v niektorých afrických krajinách. Nahrádza ju a závratným tempom prispieva k strate európskeho vplyvu a vedenia rozvojovej pomoci európskych krajín na africkom kontinente.

Ekonomická pomoc podmienená „demokratizáciou“ afrických krajín totiž naráža na „čínsku realitu“. Čína poskytuje mnohým africkým krajinám lacné úvery a investuje veľké finančné prostriedky do infraštruktúry. Táto masívna pomoc láka

mnohých afrických lídrov a v mnohých ohľadoch prevyšuje „ponuku“ Európskej únie. Jednak nie je takáto finančná pomoc podmienená demokratizáciou v danej krajine, jednak dokáže výrazne prevýšiť rozvojovú pomoc z krajín Európskej únie. Netýka sa to pritom drobných rozvojových projektov. Takáto stratégia pomáha autoritatívnym lídrom, ako Robert Mugabe, v udržaní sa pri moci a zároveň však dokáže reálne prispievať na ekonomický rast krajiny.

Čína si rovnako, ako väčšina krajín, pozorne sleduje svoje zahranično-politické záujmy. Podpora veľkých investícií nie je výsledkom rozhodnutia Číny byť aktívnym prispievateľom na boj proti chudobe. Hlavným dôvodom je prístup k nerastným surovinám.

„V Afrike vznikli v rekordnom čase za priaznivých podmienok zo strany Afričanov čínske rafinérie, železnice, hotely, nemocnice či cesty. Pomoc Afrike je súčasťou dlhodobej stratégie Číny. Čína má na budúci rok zosadiť Nemecko z prvého miesta vo svetovom exporte, pričom prednedávnom sa stala tretím najdôležitejším obchodným partnerom čierneho kontinentu. Čína kupuje ropu a zemný plyn z Angoly a Sudánu, med' zo Zambie, železo z Libérie, uhlie z Juhoafrickej republiky. Afrika pokrýva tretinu celkovej potreby ropy čínskeho kontinentu.“ (TASR, Čína uskutoční v Afrike svoju najväčšiu zahraničnú investíciu, 26.10.2007)

Jedným z príkladov postupnej straty vplyvu francúzskej, a tým pádom aj rozvojovej pomoci Európskej Únie je Senegal.

„Senegal je taktiež menej závislý na francúzskej pomoci a vyhľadáva iné formy pomoci a investícií. Senegalský úradujúci prezident Abdoulaye Wade kritizoval politiky Európskej únie voči Afrike

„Senegal is also less dependent on French foreign aid and is looking to other places for aid and investment. Senegal's current President has criticized the EU's policies towards Africa and said the continent was now looking towards India and China for its economic needs.“(End of French exclusionism in Senegal,...n.d.). Je pritom podivné vidieť takýto vývoj v krajine, ktorá bola desaťročia podporovaná finančnými „injekciami“ do rozvojovej pomoci. Je to dôkaz neefektívnej stratégie francúzskej rozvojovej pomoci. A nielen Senegal, ale aj množstvo iných afrických krajín vymieňa európske rozvojové projekty za ekonomickú spoluprácu s Čínou. Takýto

trend nie je pomalým vývojom. Podľa štatistík sa za posledné roky obchod medzi Afrikou a Čínou niekoľkonásobne zvýšil.

„Afrika chce s Európou spolupracovať, ale pokiaľ sa nám Európa uzavrie, sú tu India, Čína, Brazília, ktoré klopú na naše dvere a ponúkajú nám to isté čo Európa za lepšiu cenu a výborných podmienok“ (Senegalese president slames EU for isolating Africa,...n.d.).

Ekonomická pomoc Číny Afrike je teda podmienená jej silnými ekonomickými záujmami v regióne. Rovnako ako v prípade Japonska, či Francúzska, hlavným dôvodom poskytovania zahraničnej, a tým pádom aj rozvojovej pomoci, je uspokojiť politické záujmy donorskej krajiny. Nie boj proti chudobe a využitie rozvojovej pomoci ako nástroja na jej potretie. Vplyv „západných krajín“ sa pomaly stráca. „Američania, a predovšetkým Európania sa pomaly prebúdzajú do sveta, v ktorom im zdanlivo nezaujímavý a zanedbávaný dvorček dobýva Čína. V roku 2006 stúpol čínsko- africký obchod o 39 percent a v pozadí takéhoto čísla je predovšetkým ropa.“ (Florian Morgan, str. 68)

A skutočnosť, že Európa stráca svoj vplyv nad Afrikou, začína ničiť jej výhliadky na zmenu stratégie rozvojovej pomoci. Za niekoľko desaťročí bude možno už príliš neskoro pomýšľať na nejakú podstatnú zmenu. Globálne dianie a rast ekonomík krajín ako Čína, či India naberajú závratné tempo. Akási istota nás Európanov, že pri všetkom podstatnom v globálnom dianií sme boli a budeme prítomní, môže byť čoskoro podrobená „čínskej realite“.

2. REALIZMUS, LIBERALIZMUS A KONŠTRUKTIVIZMUS V MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH

Hlavnou tézou realizmu v medzinárodných vzťahoch je , že „štáty (hlavní aktéry v medzinárodných vzťahoch) používajú moc na presadzovanie vlastných záujmov v kontexte systému anarchie, ktorý postráda silný centrálny mechanizmus.“ (Dunne, Schmidt,2008, str.92). Štáty si nemôžu byť isté konaním druhých štátov, a tak sa v bezpečnostných otázkach musia spoľahnúť výhradne na seba. „Pre realistov všetkých smerov nemôže byť existencia štátu nikdy istotou, pretože použitie sily v prípade vojny je legitímnym nástrojom politiky (Dunne,Schmidt, 2008, str.92).

Liberalizmus taktiež uznáva, že aktéry medzinárodných vzťahov konajú na medzinárodnom poli, na základe svojich záujmov. (Dunne, Rozdielny je však postup, ako svoje záujmy obhájiť. Liberalizmus poukazuje na spoluprácu, ako jedínú možnosť riešenia globálnych problémov. „Narozdiel od realizmu, ktorý poukazuje na „medzinárodné“ ,ako na anarchistický výraz, liberáli v takomto slove nachádzajú hodnoty chrániace poriadok, slobotu, spravodlivosť a toleranciu v medzinárodných vzťahoch“. (Dunne, Schmidt,2008, str.111).

Konštruktivizmus predstavuje najmladšiu teóriu v medzinárodných vzťahoch. Normy ako boj proti chudobe, ktorý hlása OSN a a iné medzinárodné inštitúcie, boj proti klimatickým zmenám, či proti terorizmu by mali byť agendou všetkých krajín. Majú sa stať normou správania sa krajiny na medzinárodnom poli. „Konštruktivisti poukazujú na komplexnú kultúru ovplyvňujúcu správanie štátov, ktorá zahŕňa aj medzinárodnú bezpečnosť a vojenskú silu.“ (Goldstein,str. 127)

Sú mnohé príklady v medzinárodných vzťahoch, ktoré by mohli dokazovať postavenie liberalizmu, ako dominantnej teórie v medzinárodných vzťahoch. Vznik medzinárodných inštitúcií ako Organizácia spojených národov, Medzinárodný menový fond, či Svetová banka sú výsledkom ekonomickej a bezpečnostnej spolupráce krajín. Rozvojová pomoc sa však stáva svojou históriou a aktuálnym priebehom skôr príkladom realizmu.Lancaster spomína Georgea Lisku : „Zahraničná

pomoc je v dnešných dňoch inštrumentom politickej moci, a nejaký čas ňou aj ostane (Lancaster, 2007, str.213). Realizmus v medzinárodných vzťahoch však poukazuje na slabosť medzinárodných inštitúcií (Dunne, Schmidt.2008.str.93). Spomeniem napríklad druhú americkú inváziu do Iraku. Američania sa napriek snahám presvedčiť Bezpečnostnú radu OSN o opodstatnenosti vojenského zákroku, rozhodli na Irak zaútočiť aj bez „odobrenia“ Spojenými národmi. Ďalším problémom je nedostatočná vymožiteľnosť medzinárodného práva. Inštitúcie na globálnom poli nemajú fungujúce nástroje na jeho vynucovanie. Úlohu liberalizmu ako platnej teórie medzinárodných vzťahov taktiež podkopáva jeho neúspech v iných častiach sveta. Zatiaľ čo liberálne hodnoty a inštitúcie sa stali hlboko zakorenenými v Európe a Severnej Amerike, také isté hodnoty a inštitúcie, postrádajú legitimitu na medzinárodnom poli.(Dunne,Schmidt 2008, str. 110).

Kritika konstruktivismu , ako východiska pre boj proti chudobe

Kedže priritou v poskytovaní rozvojovej pomoci sú záujmy donorskej krajiny, objem rozvojovej pomoci je ovplyvňovaný jej aktuálnymi ekonomickými potrebami (Lancaster,2007,str.19). To znamená, že šetrenie na štátnych výdavkoch donorov spôsobuje pokles objemu takejto pomoci. Potvrzuje to aj príklad zo súčasnosti, kedy pod vplyvom hospodárskej krízy západné krajiny znižujú zahraničnú pomoc. Príkladom je Rakúsko, ale aj Slovensko. Neplnenie Miléniových cieľov je vysvetľované súčasnou hospodárskou krízou. Ekonomicky vyspelé krajiny nemenia výšku pomoci kvôli zlepšeniu, či zhoršeniu pomerov v málo rozvinutých krajinách, ale kvôli svojim vlastným ekonomickým problémom. Keby platila teória konstruktivismu, rozvojová pomoc by pod vplyvom ekonomickej krízy mala byť zväčšená. Menej rozvinuté krajiny by mali mať pod vplyvom finančnej krízy väčšie ekonomické problémy. Potom by darcovské krajiny neposkytovali pomoc kvôli svojim problémom, ale pre problémy krajín, kam je pomoc adresovaná.

Ako do takéhoto konceptu zapadá Čína a čo môže mať spoločné s touto problematikou ? Čínsky prístup k Afrike, ako kontinentu s najväčším množstvom najmenej rozvinutých krajín podľa správy Organizácie spojených národov, by mohol byť vysvetľovaný liberalizmom. Ekonomická spolupráca a zaistenie energetickej bezpečnosti by naozaj mohlo byť ponímané ako liberálny prístup v medzinárodných vzťahoch. Problémom však je, že takáto spolupráca je motivovaná zo strany Číny výhradne jej energetickými záujmami a je z dlhodobého hľadiska pre chudobné africké krajiny nevýhodná. Pripravuje ich o nerastné bohatstvo a zavádza jednorazové investície, ktoré síce môžu zlepšovať tamojšiu životnú úroveň, avšak len z krátkodobého hľadiska. Ekonomickou podporou autoritatívnych režimov pomáha udržať sa miestnym lídrom pri moci. Ich schopnosť využiť čínske investície na dlhodobo udržateľný rast je však pochybná. Svedčí o tom aj príklad Zimbabwe, ktoré malo v nedávnych rokoch najvyššiu infláciu na svete, a v ktorom zaznamenali posledný rok intenzívne šírenie cholery. Mugabe si s takouto situáciou nevedel poradiť, vyhlasoval, že cholera v Zimbabwe nie je, a pokiaľ áno, pripisoval vinu západným krajinám (Guardian, 2008).

Africké krajiny ako Zimbabwe, ktoré majú bohaté ložiská nerastných surovín a potýkajú sa s ekonomickými problémami vymieňajú svoje zdroje za obchod s Čínou a jej podporu na medzinárodnom poli. Čína už dnes zabezpečila Mugabeho vojenskou leteckou technikou v hodnote 200 miliónov dolárov. Na oplátku získali Číňania prístup k štátnym baniam“ (Lorenz, Thielke.China´s conquest of Africa, 2007).

Hoci sú krajiny v medzinárodných vzťahoch dnes nútené pri celosvetových problémoch čoraz viac spolupracovať, takáto spolupráca stále nie je dostatočná. Svedčí o tom aj nemožnosť Organizácie spojených národov zabráňovať vojenským konfliktom v krajinách „tretieho sveta“ ale aj jej zlyhanie ako inštitúcie, ktorá deklaruje boj proti chudobe ako jeden zo svojich hlavných cieľov. Už dnes je totiž zjavné, že deklarovanú výšku hrubého domáceho produktu, ktorou mali donorské krajiny prispievať na boj proti chudobe v roku 2010, sa všetkým vyspelým krajinám v stanovenom čase nepodarí dosiahnuť. (OECD, 2010)

Bolo by teda mylné nazdávať sa, že poskytovanie ekonomickej pomoci tým najmenej rozvinutým krajinám je súčasťou dodržiavania noriem na medzinárodnej scéne. Podľa teórie konštruktivizmu by malo byť svetové úsilie za boj proti svetovej chudobe práve súčasťou zavádzania noriem správania sa štátov na medzinárodnom poli. História a súčasnosť nám však dávajú mnohé príklady, kedy je rozvojová pomoc len prostriedkom na dosiahnutie geopolitických, či ekonomických cieľov. Krajiny svojou stratégiou zahraničnej pomoci nesledujú dosiahnutie akejsi sociálnej spravodlivosti v medzinárodných vzťahoch.

Konštruktivizmus na rozdiel od liberalizmu, či realizmu nahrádza pojem „záujem“ za termín „norma“. (Copeland,2007) Rozvojová pomoc by teda podľa konštruktivizmu mala byť vykonávaná „automaticky“. To znamená, že je jedno, v akej geografickej oblasti sa málo rozvinutá krajina nachádza, aký má objem prírodných zdrojov, či aké má dianie v tejto krajine vplyv na dianie v donorských krajinách. Rovnako rýchlo, ako dokázalo medzinárodné spoločenstvo zareagovať nasadením veľkej vojenskej misie v Afganistane, sprevádzanej záväzkom investovať do tohoto regiónu značnú finančnú čiastku, by potom mal svet zareagovať napríklad na humanitárnu katastrofu v Darfúre, vynaložením nemalej sumy peňazí na obnovu a rozvojové projekty v tomto

regiónu. Pojem „záujem“ by teda v takomto kontexte mal vypadnúť zo slovníka medzinárodných vzťahov, pokiaľ hovoríme o rozvojovej pomoci. A takáto skutočnosť predstavuje problém. Argumentovať na súčasnej globálnej scéne, že aktéri sa správajú a ovplyvňujú svoje konanie, z ktorého sa isté agendy stanú normou, popiera súčasné dianie v „treťom svete“. Zahranično- politické záujmy Spojených štátov, Číny, či 27 krajín Európskej Únie (čo predstavuje 27 jednotlivých zahraničných politík) môžu byť dokonca podobné. Čína môže mať dokonca zhodný postoj k boju voči globálnemu terorizmu ako Spojené štáty, pokiaľ sa ním cíti podobne ohrozená. Koncepcie rozvojovej pomoci tým najmenej vyspelým štátom sú však natoľko odlišné, keďže reflektujú primárne záujmy donorov, že boj proti svetovej chudobe možno sotva nazvať normou.

Je teda boj proti celosvetovej chudobe stratenou záležitosťou? Práve naopak. Pojem „záujem“ totiž v súvislosti s bojom proti svetovej chudobe dostáva nový rozmer. Až v dnešnej dobe sa dá totiž prípadný pokus o účinnejšiu stratégiu rozvojovej pomoci zo strany Európskej únie voči subsaharskej Afrike odôvodňovať snahou o riešenie vlastných problémov. Prvým dôvodom je nárast rozdielov medzi chudobnými a bohatými vo svete. „Okolo 16 percent ľudstva v tých najbohatších krajinách sa má lepšie, ako ešte nikdy v histórii. Zároveň 1.3 miliardy žije z jedného a menej ako z jedného dolára na deň“ (The world economy,...n.d.)

Takýto stav je z dlhodobého hľadiska neudržateľný. So zvyšujúcou sa celosvetovou chudobou narastajú aj riziká konfliktov, humanitárnych katastrof, či nekontrolovateľnej migrácie. Najbohatších dvadsať percent svetovej populácie spotrebuje 76.6 percenta svetovej spotreby, zatiaľ čo osemdesiat percent sa dostáva k zbytku“ (Shah, Poverty around the world, 2010). Takýto nepomer vo vlastníctve statkov si svet naozaj nepamätá, a preto je takýto stav znakom až súčasnej doby.

Migrácia z tých najchudobnejších krajín začína Európskej únii robiť výrazné ťažkosti. „Južné štáty“ ako Taliansko, Španielsko a Grécko sú postihnuté prívalom nekontrolovanej migrácie. Nekontrolovanej preto, lebo stovky, či tisíce utečencov sa každý deň snaží dostať cez Stredozemné more a štátne orgány „južných štátov“ Európskej únie nedokážu predísť takémuto stavu. Príkladom je taliansky ostrov

Lampedusa, kde sa behom jedného dňa vylodilo toľko migrantov, že počtom prevyšovali celú kapacitu miestneho už aj tak zaplneného utečeneckého tábora. Taliansko pristúpilo dokonca ku kroku, ktorý je kritizovaný mimovládnyimi organizáciami vo svete a medzinárodnými inštitúciami. Na základe bilaterálnej zmluvy s Líbyou, posielala talianska pobrežná stráž lode plné utečencov späť ku líbyjským brehom. Takáto zmluva je v rozpore z medzinárodnými zmluvami o ochrane ľudských práv. Taliansko si však jednoducho s privalom utečencov nevie poradiť. Táto situácia sa prejavuje na zvýšenej popularite extrémistických strán a vznikom sociálneho napätia v častiach južného Talianska.

A táká skutočnosť podporuje tézu, že Európa začína mať s ilegálnou migráciou oveľa väčšie problémy, ako kedysi. Dá sa teda konštatovať, že až dnes začína Európska únia pocitovať vplyv nestability a chudoby v tých najchudobnejších krajinách, na svoje fungovanie. „Južné štáty“ Únie majú s ilegálnou migráciou ťažkosti už dnes a bez zapojenia ostatných krajín európskeho spoločenstva nebudú schopné tento problém riešiť. Boj proti celosvetovej chudobe môže teda konečne nabrat' pre Európsku úniu „novú dimenziu“. Myslím ňou boj proti celosvetovej chudobe, ako súčasť nielen globálnych problémov, ale aj vnútorných problémov samotných krajín Európskeho spoločenstva. Boj proti chudobe sa tak teda konečne môže stať záujmom a nielen prostriedkom na dosiahnutie geopolitických, či ekonomických cieľov donorských krajín. Dáva dôvod im efektívne konať, alebo aspoň túto efektivitu zavádzať. Presadzovanie noriem v medzinárodných vzťahoch pri odôvodnení rozvojovej pomoci naráža na neochotu donorov zmysluplne prispievať všetkým menej rozvinutým krajinám. Výber krajín ako Afganistan totiž neslúži primárne na boj proti chudobe, ale voči bezpečnostným výzvam na globálnom poli.

3. SLOVENSKÁ ROZVOJOVÁ POMOC

Slovenská rozvojová pomoc predstavuje v tejto práci kapitolu popierajúcu z časti vplyv konstruktivismu na poskytovanie rozvojovej pomoci. Táto práca sa nevenuje hlavne slovenskej rozvojovej pomoci. Poníma ju ako jednu z jej častí. Slovenská rozvojová pomoc je jedným z vhodných príkladov na popis problémov, súvisiacich s rozvojovou pomocou.

Slovenská republika nemá dlhoročné skúsenosti s poskytovaním rozvojovej pomoci. Ešte prednedávnom bola totiž jej príjemcom. „Vzhľadom na priaznivý makroekonomický vývoj SR v roku 2008 graduovala z operácií Svetovej banky, čo znamená, že SR už nie je príjemcom, ale poskytovateľom rozvojovej pomoci.“ (MZV SR, 2009). V takýchto výdavkoch je však zahrnutá aj humanitárna pomoc. Tá predstavuje inú časť medzinárodnej pomoci a navyšuje tak kapitolu, od ktorej by mala byť oddelená.

Od roku 2002 Slovensko poskytuje rozvojovú pomoc, ktorej finančná výška každým rokom narastá. „Slovenská republika poskytla v roku 2009 ODA vo výške 54,0 mil.EUR s podielom 0,086 % ODA/HND“ (MZV SR,2010). Už dnes je teda zjavné že slovenská pomoc nedosiahne požadované percento odovzdaného HDP na rozvojovú agendu podľa „Miléniových cieľov“. Oproti roku 2009 bude znížená o 18,9 percenta na bilaterálnu rozvojovú pomoc. (OECD,2010). Táto čiastka však nepredstavuje výšku bilaterálnej rozvojovej pomoci. „Väčšina z týchto výdavkov smeruje do medzinárodných inštitúcií“ (Mazanec, Rozhovor, 4.5. 2010).

Kritika Slovenskej rozvojovej pomoci sa sústreďí skôr na spôsob jej adresovania, nie na výber krajín pôsobnosti. Sme „mladým“ členom krajín poskytujúcich rozvojovú pomoc. Je preto logické, že prvé roky budovania a kritiky oficiálnej rozvojovej pomoci boli sústredené skôr na spôsob jej vykonávania, nie na jej obsahový rámec. Vladimír Benč a Peter Brezáni analyzujú „Strednodobú stratégiu oficiálnej rozvojovej pomoci Slovenskej republiky na roky 2009 – 2013“. „V porovnaní s minulosťou

strednodobou stratégiou, môže byť nová stratégia pokladaná viac špecifická, komplexná a detailnejšia.“ (Breznáni, Benč, str. 145)

„Strategické“ krajiny slovenskej rozvojovej pomoci sú popísané ako programové v materiáli Ministerstva zahraničných vecí. „Programovými krajinami podľa strednodobej stratégie sú Afganistan, Keňa, Srbsko.“ (MZV SR .2009) Projektové krajiny tvorí 16 krajín z rôznych oblastí sveta. Sú tu zahrnuté krajiny ako Macedónsko, Sudán, či Vietnam. (MZV SR.2009)

Problémom rozvojovej pomoci na Slovensku je okrem iného aj skutočnosť, že nepatrí k horúcim témam na našej politickej scéne. Dokazuje to aj prieskum nadácie Pontis medzi politickými stranami.¹ „Väčšina strán však tému rozvojovej pomoci zahrnula do svojho programu len na veľmi malom priestore a nezaručili sa, či tieto tézy vôbec budú vo finálnej verzii volebného programu.“ (Nič,2010)

Roman Mazanec z Ministerstva zahraničných vecí SR tvrdí, že „...pre Slovenskú spoločnosť nie je téma rozvojovej pomoci zatiaľ dôležitou témou.“ (Mazanec) Takéto tvrdenia podporujú aj diskusie slovenských politických strán, pokiaľ sa jedná o tému zahraničnej politiky. Rozvojová pomoc nie je v politických diskusiách o zahraničnej politike spomínaná prakticky vôbec. Pokiaľ by som mal analyzovať diskusiu o zahraničnej politike na slovenskej politickej scéne, musel by som popisovať iné tematické okruhy. Tie by poukazovali na prijatie Lisabonskej zmluvy, energetickej bezpečnosti spojenej s plynovou krízou, či kritikou a obhajobou niekoľkých oficiálnych návštev našich vládnych činiteľov v Líbií, či Číne. Špeciálnu tému tvoria slovensko-maďarské vzťahy. Sú akosi „brzdou“ našich diplomatických aktivít v zahraničí, keďže nútia slovenskú diplomaciu zameriavať sa na riešenie susedských vzťahov, ktoré by vôbec nemali byť na „programe dňa“. Dobré susedské vzťahy sú samozrejme cieľom zahraničných politik asi každej krajiny. Súčasnú postavenie týchto krajín v medzinárodných inštitúciách však nedáva racionálny dôvod, prečo by malo byť jednou z významných tém na našej politickej scéne slovensko- maďarské vzťahy. Maďarsko je rovnako ako Slovensko, členom Európskej únie, a navyše náš spojenec v Severoatlantickej aliancii. "Mosty cez Ipeľ a Dunaj treba menej stavať. Je

¹ Stranami, ktoré podľa prieskumov majú šancu dostať sa do parlamentu.

ich už toľko, že by maďarská armáda potom, keby vstupovala na južné Slovensko, ani nepotrebovala nejaké pontóny, lebo tých mostov by mala až-až,"(Slota, 2010). Takéto tvrdenia sú však dôkazom, že strašenie slovenskej verejnosti v súvislosti s touto témou je pre politikov stále „dojnou kravou“ na získanie voličských hlasov.

Diplomatické vzťahy s „južným susedom“ zužujú teda v našich médiách priestor pre ucelenú diskusiu o slovenskej rozvojovej pomoci. Obhajobu, či kritiku rozvojovej pomoci by sme od väčšiny politických diskusií na Slovensku mohli očakávať márne. Slovenská spoločnosť je totiž svojou históriou spoločnosťou konzervatívnou a izolovanou od svetového diania. Samozrejme že udalosti vo svete ako hospodárska kríza v 30. rokoch, či obe Svetové vojny mali ťažký vplyv na slovenskú spoločnosť. Nemôžem ju však opísať ako spoločnosť kozmopolitnú, či nebudaj výrazne ovplyvňujúcu svetové dianie. Dokazuje to aj fakt, že zahraničné spravodajstvo je u nás málo sledované a má väčšinu formu preberania krátkych agentúrnych správ, či komentárov.

Afganistan

„Afganistan má medzi partnerskými krajinami SR špecifické miesto, pretože pomoc vyplýva z medzinárodného záväzku SR. SR sa zaviazala na Donorskej konferencii v Tokiu v januári 2002 poskytnúť Afganistanu 2 mil. USD na jeho obnovu a rekonštrukciu“ (MZV SR, Národný program oficiálnej rozvojovej pomoci na rok 2003).

Materiál Ministerstva zahraničných vecí SR pomenúvava Afganistan ako krajinu so špecifickým postavením. Takýto status má plynúť zo záväzku Slovenskej republiky prispievať na rozvoj tejto krajiny. Materiál však nedáva odpoveď na otázku, prečo práve Afganistan. Slovensko sa hlási k „Millenium development goals“, k deklarácií vydanéj Organizáciou spojených národov. Slovenské angažovanie sa v Afganistane by sme mohli vysvetlovať ako príklad angažovania sa vyspelej krajiny v krajine ekonomicky málo rozvinutej. Problémom však ostáva, že naša pomoc Afganistanu je motivovaná hlavne našimi záväzkami voči NATO a nie voči Miléniovým cieľom. Afganistan môže byť popisovaný, ako ukázkový príklad boja medzinárodného

spoločenstva voči celosvetovej chudobe. A tým pádom aj Slovenska, ako jedného z prispievajúcich krajín na takýto účel.

Pomoc Afganistanu je v ministerskom materiáli zdovodňovaná iným medzinárodným záväzkom z donorskej konferencie. (Wood, 2010) Z takého odôvodnenia nemôžeme však dostatočne zdôvodniť voľbu Afganistanu, ako strategickej krajiny pre rozvojovú pomoc zo strany Slovenska. Afganistan tvorí špeciálny príklad medzinárodnej pomoci. Pomoc je podmienená silným vojenským kontingentom, bez ktorého by Afgánska vláda nedokázala spravovať krajinu. V krajine sa odohráva vojenská kampaň a rozvojová pomoc je braná skôr ako súčasť stratégie naklonenia si domáceho obyvateľstva na stranu koalíčných síl a obnovy dôvery populácie k štátnym orgánom, ako samotnej rozvojovej pomoci.

Afganistan patrí medzi najchudobnejšie krajiny sveta. Z toho dôvodu je rozvojová pomoc pre túto krajinu potrebná. Na príklade Afganistanu však nedokážeme vysvetliť fungovanie rozvojovej pomoci, ako nástroja na boj proti chudobe vo svete. A to bez ohľadu na to, ako bude rozvojová stratégia v tejto krajine úspešná.

Dôležitosť tejto krajiny sa dá totiž vysvetliť iba geopolitickými záujmami zasahujúcich krajín. Prečo si obdobnú pomoc s takou širokou medzinárodnou asistenciou „nezaslúži“ podobne chudobná krajina? Keby sme Afganistan pokladali za príklad uplatňovania noriem v medzinárodných vzťahoch, bolo by ťažké vysvetliť neuplatňovanie takýchto noriem v inej sfére vplyvu. Rovnako ako pri Studenej vojne. Veľmoci na svetovom poli jednoducho nevyberajú krajinu, ktorej poskytnú finančnú a tým pádom aj rozvojovú pomoc, na základe stupňa jej chudoby. Chudobné krajiny sa môžu „spolahnúť“ na záujem mocností v prípade nerastných zdrojov nachádzajúcich sa na ich danom území, či pokiaľ dianie v nich priamo predstavuje bezpečnostnú hrozbu pre donorov.

Kľúčovou pri voľbe Afganistanu ostáva bezpečnostná otázka. Boj proti globálnemu terorizmu je jednou z hlavných priorít Severoatlantickej aliancie. Afganistan je pokladaný za jednu z krajín, z ktorej má svoje pozície teroristická sieť Al-Kaidá. Tá je vnímaná ako hrozba pre globálnu bezpečnosť. Chudoba je pokladaná za jeden

z faktorov ovplyvňujúcich terorizmus. A boj proti nej má v Afganistane pôsť vybojovať vojenské víťazstvo nad islamskými radikálmi a vytvoriť predpoklady pre dobre fungujúcu afganskú vládu, ktorej budú miestni obyvatelia dôverovať. Len potom môže vplyv nepriateľa na územiach, ktoré nemajú koalíčné sily pod kontrolou, klesať. Úspech NATO v Afganistane, a tým pádom aj Slovenska ako jeho člena, by napomohol v boji proti terorizmu a zabezpečil by väčšiu bezpečnosť na medzinárodnom poli. Nemôže však priniesť víťazstvo v boji proti chudobe. Rozvojová pomoc je opäť len nástrojom na presadzovanie iných politických cieľov ako bezpečnosť. Nie je odzrkadlením používania noriem v medzinárodných vzťahoch.

Srbsko

Nielen Srbsko ale aj celý západný Balkán je definovaný ako jedna z hlavných priorít slovenskej zahraničnej politiky. Milan Šagát cituje bývalého ministra zahraničných vecí SR Jána Kubiša, ktorý odôvodňuje výber západného Balkánu, ako jedného z cieľov slovenskej zahraničnej politiky. „Pretože my tu v podstate hovoríme o sebe, o našej nebezpečnosti, našej stabilite, a našich ekonomických zájmoch.“ (Šagát, str.47) Podľa Milana Šagáta by bolo strategickou chybou, keby sa Slovensko neangažovalo na Západnom Balkáne. Uvádza výhody slovenskej diplomacie v tejto oblasti. Tá spočíva podľa Milana Šagáta v našej historickej skúsenosti s nedemokratickými režimami, demokratizáciou a európskou integráciou. Ďalej uvádza spoločnú históriu Slovenska a niektorých častí západného Balkánu v Rakúsku-Uhorsku, kultúrnu a geografickú výhodu, či dokonca individuálne úspechy slovenských diplomatov v regióne. Tieto faktory označuje ako komparatívne výhody našej diplomacie v regióne. (Šagát str.49)

Dokument ministerstva zahraničných vecí „Zameranie zahraničnej politiky SR na rok 2010“ spomína, že „Západný Balkán zostane prioritou rozvojovej pomoci, ktorú budeme realizovať s prihliadnutím na integračné priority, miestne potreby a na aktivity iných bilaterálnych, ako aj multilaterálnych donorov.“ (Zameranie zahraničnej politiky SR na rok 2010. str.6)

Srbsko by však nemalo byť príjemcom rozvojovej pomoci. Pokiaľ by sme prijali tézu, že rozvojová pomoc by mala byť adresovaná výhradne najchudobnejším krajinám sveta, Srbsko by takéto parametre nespĺňalo. Cieľom tejto časti nie je spochybnenie medzinárodnej pomoci krajinám bývalej Juhoslávie. Mojou snahou je poukázať na fakt, že medzinárodná pomoc v takejto forme by v dnešnej dobe nemala byť nazývaná rozvojovou. Tá by mala obsahovať podporu tých najmenej rozvinutých krajín.

Odôvodnenia Slovenskej zahraničnej pomoci Srbsku. (je najväčším príjemcom Slovenskej bilaterálnej oficiálnej rozvojovej pomoci) súvisia so slovenskou bezpečnostnou politikou a s historickými, či kultúrnymi väzbami. Prispievať rozvojovou pomocou do akéhosi podobného „kultúrneho priestoru“ nie je však dostatočným vysvetlením. Vylučuje tak krajiny s inou kultúrou, či tradíciami. Takéto vysvetlenie dokáže odôvodniť poskytovanie rozvojovej pomoci Západnému Balkánu. Nemôžeme ním samozrejme vyargumentovať poskytovanie pomoci oveľa chudobnejším krajinám Afriky, či Ázie. Rovnako tak je otázne spomínanie pôsobenia krajín v podobnom historickom prostredí. Spoločné dejiny napríklad v Rakúsku-Uhorsku, ako to uvádza Milan Šagát, sú príliš vzdialené súčasnej dobe a potrebám krajín. Navyše 20. storočie, ovplyvnené dvoma svetovými vojnami a s nimi spojenými zmenami hraníc a vznikom nových štátov v Európe, prinieslo so sebou mnohé udalosti, ktoré dnes oveľa viac ovplyvňujú aktuálnu politickú a hospodársku situáciu v krajinách. Rozpad Juhoslávie a s ním spojená občianska vojna, či jednostranné vyhlásenie nezávislosti Kosova a v neposlednom rade Európska integrácia majú nepochybne väčší vplyv na súčasné politické dianie na západnom Balkáne. Spoločná skúsenosť s nedemokratickým režimom, ako ju uvádza Milan Šagát, by však mohla byť dobrým argumentom. Takáto „komparatívna výhoda“ by však potom mohla byť uplatňovaná na oveľa väčšie množstvo krajín. Skúsenosť s totalitnými režimami, či budovaním socializmu má množstvo chudobných afrických krajín. Mohli by sme argumentovať, že priebeh budovania socializmu v Juhoslávii a v Československu bol predsa len podobnejší, v porovnaní s budovaním socializmu diktátormi v afrických krajinách. Už len vzťah medzi Moskvou a Juhosláviou ovplyvnenou osobou Tita, bol však vzťahom odlišným, aký mala s Moskvou Praha. Socializmus v Československu sa vyznačoval kolektivizáciou v 50. rokoch, zatiaľ čo napr. v Poľsku ostali od nej

malí farmári ušetrení. Prislusnosť k akémusi spoločnému kultúrnemu priestoru nedokáže adekvátne vysvetliť, prečo by skúsenosť s nedemokratickými režimami mala byť spoločnou skúsenosťou iba krajín prislúchajúcim do určitého geografického priestoru. Argumenty poukazujúce na akúsi „kultúrnu, či historickú blízkosť“ sú pri odôvodňovaní rozvojovej pomoci poskytovanej Srbsku azda najčastejšie.

Krajinám bývalej Juhoslávie je núkaná perspektíva členstva v Európskej únii.. Niektoré už majú spísané asociačné dohody. Chorvátsko absolvuje prístupové rokovania. Srbsko je vzdialené členstvu ešte ne jeden rok, avšak jeho stupeň rozvoja ďaleko presahuje množstvo afrických krajín. Balkánske krajiny majú na rozdiel od krajín „tretieho sveta“ teda perspektívu členstva v silnej ekonomickej a bezpečnostnej únii.

Najiac, Srbsko je začlenené v zahraničnej politike Európskej únie do agendy rozširovania. Nie rozvojovej pomoci. Pritom agenda rozširovania v sebe zahŕňa ekonomickú podporu pre Srbsko zo strany Únie. Táto pomoc obsahuje podporu občianskej spoločnosti, humanitárnu pomoc (problematika utečencov), podporu súdneho systému a pomoc na ekonomický rozvoj (European Commission, 2010). Takéto dotácie, ktoré Európska únia nazýva pomocou finančnou predstavujú za rok 2009 hodnotu 194,8 miliónov eur. (European Commission, 2010) „Behom posledných siedmych rokov obdržal elektrárenský sektor v Srbsku formou programov a projektov 450 miliónov eur“ (European commission, 2010).²

Ďalším motívom Slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci je podpora slovenskej menšiny v Srbsku. „V oblasti Vojvodiny žije početná slovenská menšina, na ktorú bude zameraná časť alokovanej pomoci“ (Národný program oficiálnej rozvojovej pomoci na rok 2003).

Finančná pomoc Európskej únie nahrádza rozvojovú pomoc a jej cieľom je podpora Srbska v integrácii do európskych štruktúr. Takáto skutočnosť teda spochybňuje

² Myslí sa tým obdobie rokov 2000 až 2007.

zahrnutie Srbska do agendy slovenskej rozvojovej pomoci, ako agendy na potlačanie chudoby v tých najmenej rozvinutých krajinách.

Krajiny Balkánu a medzi nimi aj Srbsko nepatria medzi ekonomicky najzaostalejšie krajiny sveta. Tvoria však pre Európsku úniu bezpečnostný problém. Jednak pre svoju geografickú polohu a jednak pre zlyhanie Európskeho spoločenstva pri riešení konfliktov sprevádzajúcich rozpad Juhoslávie. Druhým motívom je ekonomika a dôverihodnosť Európskej únie, ako garanta stability a bezpečnosti v Európskom priestore. Nestabilita v danom regióne má jednoducho väčší dopad na ekonomiky, ale aj na prestíž Európskej únie. Tá sa svojim angažovaním v mierových a rozvojových misiách na Balkáne stala garantom bezpečnosti a udržateľného rozvoja na danom území. V deväťdesiatych rokoch bola jedným z výsledkov nečinnosti Európskej únie napríklad nekontrolovaná migrácia z Balkánu do Talianska. Talianske úrady boli úplne bezmocné v riešení takéhoto problému.³

Európska pomoc pre krajiny bývalej Juhoslávie predstavuje jednu z prvých komplexných misií EÚ na posilnenie bezpečnosti a rozvoja. Rovnako ako v prípade Afganistanu, je však použitie finančných prostriedkov na rozvojové projekty nie výsledkom dodržiavania akýchsi noriem. Opäť nevieme vysvetliť, prečo Srbsko áno a napríklad Sudán nie.

Rozvojová pomoc má zmysel v tých najmenej vyspelých krajinách, či krajinách zničených vojnovými konfliktami. Juhoslávia má za sebou krvavú vojnu a tak môže obhajovanie neposkytovania financií Srbsku z kapitoly rozvojovej pomoci Slovenskom znieť amorálne. Vzhľadom na Európsku integráciu a pôsobenie Európskej únie ako garanta bezpečnosti na západnom Balkáne však možno súčasnú situáciu Srbska ťažko porovnávať s chodobnými a vojnu zničenými krajinami Afriky. Je nepochybne úspechom slovenskej zahraničnej politiky, že jednou z jej priorít je napomáhanie krajinám západného Balkánu ku vstupu do Európskej únie. Hranice Európskej únie sa tým pádom môžu rozširovať a z historického hľadiska často nepokojný Balkán sa konečne môže stať súčasťou únie, garantujúcej

³ V marci 1997 vyhlásila talianska vláda výnimočný stav, pretože nedokázala zastaviť nápor albánskych utečencov. CNN uvádza 10 000 utečencov behom menej, ako jedného týždňa.

ekonomickú stabilitu a bezpečnosť. Dávať však finančnú pomoc Srbsku do súvislosti s rozvojovou pomocou nenapĺňa význam konceptu rozvojovej pomoci, ako nástroja boja proti potrebi celosvetovej chudoby. Zaradiť Srbsko do rovnakej kapitoly, ako Keňu, či Afganistan, dostáva slovenskú rozvojovú pomoc do obtiažnej situácie. Je totiž veľmi ťažké obhájiť, že krajina ako Srbsko by mala byť považovaná za jednu z najchudobnejších, či najmenej fungujúcich krajín. Pomoc tejto balkánskej krajine po krvavej občianskej vojne môže byť nazývaná rozvojovou pomocou. Je taktiež mylné argumentovať, že krajina sa z katastrofy takého rozsahu dokázala za tak krátku dobu spamätať. Nečaká ju však tak neistá budúcnosť, ako množstvo najchudobnejších afrických krajín. Práve tie tvoria a budú tvoriť najviac problémov s ohľadom na svetovú bezpečnosť a stabilitu.

Keňa

Je jednou z najchudobnejších krajín sveta, nachádza sa na najchudobnejšom kontinente a pomoc nielen jej, ale aj ostatným chudobným africkým krajinám by mala byť pre slovenskú rozvojovú pomoc prioritou. Pokiaľ by mala byť rozvojová pomoc nástrojom na boj s celosvetovou chudobou, je jej zavedenie práve v krajinách Afriky želanou agendou.

Pri hodnotení slovenskej rozvojovej pomoci za rok 2007 konštatujú autorky, že by sa „...nemalo zabúdať na optimálne zaradenie najchudobnejších krajín Afriky a Ázie.“ (Havelková, Beňáková, str.132). Neprinášajú však definíciu „optimálneho zaradenia“.

„Aj keď sa Slovensko hlási k podpore Miléniových rozvojových cieľov zameraných na redukciu chudoby vo svete a tieto priority sú aj súčasťou Zákona o rozvojovej pomoci prijatého na rok 2007, počet projektov, ktoré smerujú do najchudobnejších krajín Afriky a Ázie, v roku 2007 výrazne klesol oproti predchádzajúcemu obdobiu“ (Havelková, Beňáková, str.132).

V roku 2009 bolo na Keňu vyčlenených 680 479,68 Eur, ktoré obsahovali počet piatich rozvojových projektov.(MZV SR 2010) Práve Keňa spoločne s Afganistanom tvoria krajiny, ktorých výber by som ohodnotil ako správny. Napĺňajú definíciu rozvojovej pomoci, ako pomoci venovanej tým najchudobnejším krajinám s najväčšou mierou chudoby. Angažovanie slovenských mimovládnych organizácií v Keni je správnou voľbou. Len posilnenie rozvojových aktivít v tých najchudobnejších krajinách dokáže v budúcnosti korešpondovať s našimi záujmami. Problém ilegálnej migrácie totiž nebude predstavovať Srbsko, ale práve tie najchudobnejšie krajiny.

ZÁVER

Dvadsiate storočie so sebou prinieslo budovanie medzinárodných inštitúcií, ako garantov bezpečnosti a stability na medzinárodnom poli. Rovnako tak môžeme v poslednej dobe vidieť nárast multilaterálnej rozvojovej pomoci na úkor bilaterálnej. Svedčia tieto skutočnosti o postupnom zavádzaní konštruktivizmu ako uspokojuivej teórie pre vysvetlenie fungovania rozvojovej pomoci ? Mojou odpoveďou je kritika konštruktivizmu, ako teórie nedostatočne vysvetľujúcej aktuálne dianie na medzinárodnej scéne. Každá krajina bude mať vždy nejaký geopolitický, či ekonomický záujem na medzinárodnom poli a podpora iných krajín formou rozvojovej pomoci bola a bude nástrojom diplomacie. Je však otázne, či niekedy bude v agendách jednotlivých krajín boj s celosvetovou chudobou, ako odzrkadlenie zavádzania noriem v medzinárodných vzťahoch.

Srbsko a Afganistan sú pre slovenskú zahraničnú politiku teda voľbou „záujmu“ pri výbere strategicky dôležitých krajín pre rozvojovú pomoc. Obidva prípady odzrkadľujú jeho zahranično-politické záujmy a záväzky. V prípade Afganistanu, ako jednej z najchudobnejších krajín, je problematické zdôvodnenie poskytnutia rozvojovej pomoci ako normy boja proti chudobe, nie jej samotné poskytovanie. Keňa predstavuje z hľadiska výberu prioritných krajín azda najpozitívnejší príklad. Slovenská účasť na rozvojových projektoch je tu však limitovaná.

Zahranická politika každého štátu ma za cieľ sledovať svoje potreby a zasahovať do medzinárodného diania vo svoj prospech. Je to nepochybne jeden zo základných znakov správania sa krajiny na globálnom poli. Argumentovať ekonomickými a geopolitickými záujmami pri rozdeľovaní rozvojovej pomoci však obmedzuje počet krajín, ktorým môže byť zasielaná. Možem argumentovať, že problémy afrických krajín sa Slovenska vôbec netýkajú, nemajú reálny ekonomický dopad na našu ekonomiku. Nie sú našim strategickým obchodným partnerom. A miestne konflikty, hlad a chudoba nemajú zásadný vplyv na migráciu na Slovensko. Čo nás po Afrike ?

Takéto tvrdenie však naráža na realitu. Slovensko je členom EÚ, zoskupenia štátov s voľným pohybom osôb ako jedným z hlavných princípov jej fungovania.

„Rozvojová politika by mala byť skutočne jednou z priorít zahraničnej politiky, keďže v dnešnom vzájomne prepojenom svete je znižovanie chudoby nielen otázkou morálky, ale aj väčšej stability a bezpečnosti vo svete.“ (Havelková, Beňáková, 2008, str.112) Aktuálny vývoj na „európskych hraniciach“ dokazuje, že vzhľadom na celosvetové merítka, bude tak bohatá krajina ako Slovensko, jedným z cieľov migrácie z najmenej vyspelých krajín. Migrácia zo subsaharskej Afriky pritom začína pre niektoré štáty južnej Európy predstavovať značný problém. A tým pádom aj pre nás. Slovensko ostatné krajiny strednej Európy zatiaľ nepociťujú. Roman Mazanec neskrýva optimizmus pri postoji slovenskej spoločnosti na tému prispievania krajiny do rozvojovej pomoci. „V budúcnosti bude rozvojová pomoc istotne témou aj na slovenskej politickej scéne. Na Slovensku si žijeme v oveľa lepších podmienkach, aké panujú vo väčšine sveta.“(Mazanec)

Rozvojová pomoc pre krajinu, akou je Slovensko nepredstavuje zbytočne vyhodené peniaze, či stratu času. Je jedným z hlavných nástrojov na boj proti celosvetovej chudobe, a preto pre krajinu, akou je Slovensko má, a bude mať aj v budúcnosti zmysel. Predstierať, že dianie na iných kontinentoch sa slovenskej spoločnosti netýka a týkať nebude, znamená len oddiaľovať budúce problémy. Nárast ilegálnej migrácie, zväčšovanie rozdielov medzi chudobnými a bohatými vo svete, sa skôr či neskôr začnú týkať nielen južnej Európy. Svedčí o tom neustály rast populácie v chudobných krajinách a tým pádom aj čoraz viac chudobných ľudí, ktorých životné podmienky sa dajú ťažko porovnávať aj s tými najchudobnejšími ľuďmi napríklad na Slovensku.

Slovenská rozvojová pomoc, rovnako ako rozvojové stratégie iných krajín, voči tým najchudobnejším, bude teda môcť byť konečne motivovaná skutočným vnútropolitickým záujmom. Boj proti svetovej chudobe nemôže byť pre takú malú krajinu, ako je Slovensko, normou. Môže však byť totožná s našimi vnútropolitickými záujmami a to len „vďaka“ zvýšenému tlaku ilegálnej migrácie. Pokiaľ Ján Kubiš opisuje dôvody pre poskytovanie rozvojovej pomoci Srbsku, ako snahu o riešenie aj nášho problému, potom rovnaký stav bude platiť aj vo vzťahu Slovenska a tých

Nečesaný: Rozvojová pomoc a Slovensko

najchudobnejších krajín vo svete. A to nie na základe vykonávania normy „boja proti chudobe“, ale na základe jeho vnútorných záujmov v budúcnosti.

REFERENCIE

- Baylis, Smith, Owens. The globalization of world politics Oxford university press, 2008, New York
- Copeland, A constructivist challenge to structural realism, 2006, IN MERTIN, Gizziny, Leander. Constructivism and international relations, Routledge, New York
- Dunne, T. , Liberalism, IN MERTIN, Baylis, Smith, Owens, The globalization of world politics, 2008, Oxford university press, New York
- Dunne T., Schmidt D., Realism, IN MERTIN, Baylis, Smith, Owens, The globalization of world politics, Oxford university press, New York
- Lancaster, C. Foreign aid, 2007, The university of Chicago press, Chicago
- Directorate general for global affairs, development and partnership,
Dostupné na internete:
http://www.diplomatie.gouv.fr/en/IMG/pdf/OrganigrammeDGM2009_150409-V2_3_anglais_ppt_Lecture_seule_.pdf
- Lorenz, Thielke. China's Conquest of Africa, 30.5. 2007. Dostupné na internete:
<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,484603-3,00.html>
- Goldstein, J. International relations, 2005, Pearson Longman
- Sachs J. , Common wealth, 2008 The penguin press, New York
- The Backround : End poverty by 2015, End poverty by 2015, n.d. (cit. 2010-05-01).
Dostupné na internete:
http://www.endpoverty2015.org/en/2010_mdg_review_summit
- Offenheiser, R. 2010, Aid needs help, Foreign policy. Dostupné na internete:

Nečesaný: Rozvojová pomoc a Slovensko

http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/04/30/aid_needs_help

TASR, Čína uskutoční v Afrike svoju najväčšiu zahraničnú investíciu, 26.10.2007.

Dostupné na internete:

<http://openiazoch.zoznam.sk/info/zpravy/zprava.asp?NewsID=56759>

The end of French exclusionism in Senegal, 28.4.2010.

Dostupné na internete:

http://theworldwidedeclineoffrench.blogspot.com/2010_04_01_archive.html

BBC, The world economy. Dostupné na internete:

http://www.bbc.co.uk/worldservice/sci_tech/features/essentialguide/theme_pol.shtml

Shah, A. Poverty around the world, 1.3.2010. Dostupné na internete:

<http://www.globalissues.org/article/4/poverty-around-the-world#Inequality>

MZV SR. Strednodobá stratégia oficiálnej rozvojovej pomoci slovenskej republiky na roky 2009-2013, Dostupné na internete :

[http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_1483395B26093959C125766500332756_SK/\\$File/strednodoba_strategia.pdf](http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_1483395B26093959C125766500332756_SK/$File/strednodoba_strategia.pdf)

Webnoviny, Pontis: Politici nevnímajú rozvojovú pomoc dôsledne, 26.4.2010.

Dostupné na internete

<http://www.webnoviny.sk/slovensko/pontispolitici-nevnimaju-rozvojovu-p/120741-clanok.html>

Benč, V., Brezáni, P., The development assistance of the Slovak republic in 2008, Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2009, Bratislava

Milan Šagát, Slovak foreign policy towards western Balkan: Potemkin Villages,

Nečesaný: Rozvojová pomoc a Slovensko

European commission ,Serbia-financial assistance, 2010, (23.4.2010) Dostupné na internete:

http://ec.europa.eu/enlargement/projects-in-focus/selected-projects/infrastructure-and-environment/infrastructure/serbia_helping-serbia-a-major-electricity-market-player_en.htm

Havelková E., Beňáková, N., Oficiálna rozvojová pomoc Slovenska v roku 2007. Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2007, Bratislava 2008

MZV SR, Informácia o oficiálnej rozvojovej pomoci poskytnutej slovenskou republikou v roku 2009.

MZV SR, Zameranie slovenskej zahraničnej politiky na rok 2004

ČTK, Slovensko a Maďarsko možno spoja dva mosty ponad Ipeľ, 10.2. 2010. Dostupné na internete

<http://tvnoviny.sk/spravy/domace/slovensko-a-madarsko-mozno-spoja-dva-nove-mosty-ponad-ipel.html>).

Reropean Comission, Financial aid to Serbia, DostUpné na internete:

http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/serbia/financial-assistance/index_en.htm

OECD, Developement aid rose and most donors will meet the 2015 aid targets.

Dostupné na internete:

http://www.oecd.org/document/11/0,3343,en_2649_34487_44981579_1_1_1_1,00.html

MZV SR, Zameranie slovenskej zahraničnej politiky na rok 2010, Dostupné na internete,

[http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_98CA86E2F7C1ADA6C12576E9003585F0_SK/\\$File/Zameranie_ZP_2010.pdf](http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_98CA86E2F7C1ADA6C12576E9003585F0_SK/$File/Zameranie_ZP_2010.pdf)

Nečesaný: Rozvojová pomoc a Slovensko

Guardian, Mugabe cholera comments meant as sarcasm, 12.12.2008, Dostupné na internete:

<http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/12/zimbabwe-cholera-crisis-mugabe>